

ОРОЛ БУЙИ МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИДАН ЭКОЛОГ-ТАРҒИБОТЧИЛАР ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАЛАРИ

Хожанов Баҳадыр Кеунимжаевич

Бошланғич таълим кафедраси ўқитувчиси

Нукус давлат педагогика институти, Ўзбекистон

Аннотация: Мазкур мақолада ёшлар ўртасида экологик билимларни самарали тарғиб этиши, уларда табиат ва атроф –муҳитга нисбатан ижобий муносабатни қарор топтириши, умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларидан эколог-тарғиботчилар тайёрлаш ўта долзарб муаммо сифатида ёритиб берилади.

Калит сўзлар: Тарғибот, ташивиқот, экологик ташивиқот-тарғибот, экологик онгсизлик, экологик идрок, экологик тафаккур, экологик маъсуллик, экологик фаоллик, экологик фаолиятсизлик, экологик маданият, экологик маданиятсизлик экологик маънавият.

ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ ЭКОЛОГОВ-ПРОПАГАНДИСТОВ ИЗ ШКОЛЬНИКОВ ПРИАРАЛЬЕ

Хожанов Баҳадыр Кеунимжаевич

Преподаватель кафедры Начальное образование

*Нукусский государственный педагогический институт,
Узбекистан*

Аннотация: В данной статье в качестве актуальной проблемы выделены эффективное продвижение экологических знаний среди молодежи, формирование у них положительного отношения к природе и окружающей среде, подготовка экологов-пропагандистов из учащихся общеобразовательных школ.

Ключевые слова: Пропаганда, поощрение, экологическая поощрения-пропаганда, экологическое бессознательство, экологическое восприятие, экологическое мышление, экологическое обязательство, экологическое активность, экологическое пассивность, экологическая культура, экологическое некультурность, экологическое духовность.

ISSUES OF TRAINING ECOLOGISTS-PROPAGANDISTS FROM SCHOOLCHILDREN NEAR THE ARAL SEA

Xojanov Bahadir Keunimjaevich

Teacher of the Primary Education department

Nukus State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Abstract: This article highlights the effective promotion of environmental knowledge among young people, the formation of a positive attitude towards nature and the environment, the training of environmentalists-propagandists from students of secondary schools as an urgent problem.

Key words: Propaganda, encouragement, ecological promotion-

propaganda, ecological unconsciousness, ecological perception, ecological thinking, ecological obligation, ecological activity, ecological passivity, ecological culture, ecological non-culture, ecological spirituality.

Табиат ва жамият борасида ғамхўрлик кўрсатиладиган жамиятдагина инсон ва табиат ўзаро муносабатларининг ҳақиқий қулай-шакллари мавжуд бўла олади. Бундай жамиятда ижтимоий ишлаб чиқариш ва табиатни муҳофаза этишга, ернинг шўрланиши, сувнинг ифлосланиши, ўлканинг флора, фауна системасининг бузилиши, атроф-муҳитни асрашга даъват қилиш мақсадлари ўртасида ҳеч қандай зарурат бўлмайди. Атроф-муҳитни муҳофаза этиш учун курашишга даъват этиш, тарғибот- ташвиқот ишларини олиб бориш сўзсиз, мустақил республикамиздаги ҳар бир ўқувчининг фуқаролик бурчига айланмоғи лозим. Шунини алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки, ёшларнинг экологик онгини шакллантиришнинг муҳим йўналишларидан бири – уларда табиатга бўлган ахлоқий муносабатларни тарбиялашдир.

Табиатни севиш, сув, тупроқ, олов ва ҳавони эъзозлаш, дунёдаги жамики эзгу амалларни пок ва бус-бутун сақлашга даъват этиши, инсоният ўзи ўсиб улғайган она – заминни, атроф муҳитни юксак эътиқод - ила ардоқлашга ҳозирги авлодларга ўтмиш аждодлардан қолган меросдир. Ер, ҳаво, сув ва олов (Қуёш) Марказий Осиёда қадимдан эъзозлаб келинган, аждодларимизнинг зардуштийликдан тортиб, то исломгача бўлган барча динлар томонидан муносиб қадрлаб келинган. Мактаб ўқувчилари аввало, инсон, унинг маданиятини, табиат, табиатни ташкил этувчи (қуёш, ҳаво, сув, тупроқ) компонентларини ва табиат муҳофазасига оид энг зарур тушунчалар моҳиятини билишга ҳаракат қилишлари керак бўлади [1].

Ана шундагина, ўсимликларни пайҳон қилмаслик, гулларни юлмаслик, ўрмонлар, кўчаларда юрганда шовқин чиқармаслик; атрофга ахлат тўкмаслик, ёнғин чиқармаслик, дарахтларни кесмаслик; тупроқ, ҳаво, сувни ифлос қилмаслик, йиртқич ҳайвонларни ўлдириш мумкин эмаслиги, энергия, Ер ва сувдан унумли фойдаланиш зарурлиги англаб етади. Бу эса, ўқувчида ўз Ватани шарафини онгли равишда ҳимоя қилишга, унинг қонун, қарорларини сидқидилдан бажарадиган инсон сифатида табиат ва унинг компонентларини қўриқлашга, унинг энг яқин ишончли дўсти ва ҳимоячиси бўлишга даъват этади [2].

Инсонни ўраб турган табиий муҳит ва унинг бойликларини биладиган, ундан тежамкорлик билан фойдаланадиган, сақлайдиган, табиат бойлигига, гўзаллигига гўзаллик кўшадиган, ижтимоий ва табиий қонунларни биладиган билимдон шахсни шакллантириш экологик тарбиянинг мақсади ҳисобланади. Шундай экан, умумий ўрта таълим

мактаб ўқувчиларига экологик билим беришда мактаб раҳбарлари, ўқитувчилар зиммасига жуда катта маъсулият юклайди.

Ўқитувчи ҳар бир дарс мавзусининг экологик мақсади, мазмуни, вазибалари ва истиқболларини кўра билиши, мавзунинг экологик мақсади таълим-тарбия жараёнининг умумий манфаатларига мос бўлиши ва у билан узвий боғланганлигини аниқ тасаввур қилиши зарур.

Шундай экан, биз ўқувчиларга экологик-тарғибот ишларини дарсдан ташқари тарбиявий машғулотлар жараёнида амалга ошириш масаласини ўз илмий тадқиқот ишимиз мазмунида илмий-назарий жиҳатдан асослаб беришга ҳаракат қиламиз.

Ҳозирги кунда Орол бўйи умумий ўрта таълим мактабларида синфдан ва мактабдан ташқари тарбиявий ишлар жараёнида ўқувчиларга экологик таълим-тарбия бериш масаласи қандай йўлга қўйилганлиги ва ўқувчиларнинг экологик билимларни эгаллаганлик даражасини билиш мақсадида ўқувчиларга анкета саволлари тарқатилди ва улардан айримларини келтириб ўтмоқчимиз:

«Экологик тарғибот-ташвиқот сўзининг маъноси Сизнингча, нимани англатади?» - саволига ўқувчиларимиз «Табиат учун ҳафли бўлган муносабат»-деб тушунишини, айримлари эса «Сувни исроф қилмаслик, дарахтларни синдирмаслик, ариқларга аҳлатларни ташламасликни тушунаман» - деб жавоб беришган. Бундан кўришимиз мумкинки, мактаб ўқувчилар экология ва экологик тарғибот-ташвиқот сўзларининг мазмун моҳиятига тўлиқ тушуниб етмаганлар тўлиқ тушунчаларга эга ҳам эмаслар.

Келтирилган жавоблардан келиб чиққан ҳолда, бугунги кунда мактабларимизда экологик тарғиботчилик ишларга кам эътибор берилаётганлигини, бу эса ҳали мактабларимизда бу борада анча иш олиб бориш кераклиги, мактабларда дарсдан ва синфдан ташқари машғулотларда бу масалаларга катта аҳамият қаратиш кераклигини кўришимиз мумкин.

Мазкур масала юзасидан ўқитувчи ва ўқувчиларда қизиқиш ва эҳтиёжларининг катталиги тажриба- синов ишларимизда аниқланди. Демак, бу масалаларни тўғри йўлга қўйишда методик тавсиялар ишлаб чиқиш зарурлигини эътироф этишни жоиз.

Биз тадқиқот ишимизни олиб бориш жараёнида дарсдан ташқари машғулотларни ташкил этиш орқали эколог-тарғиботчиларни тайёрлаш ишларига алоҳида эътибор қаратдик. Дарсдан ташқари экологик тарғиботчилик тадбирлари (конференция, давра суҳбатлари, илмий - амалий анжуманлар, экологик ҳафталиклар, экологик кечалар, экспедиция ва экскурсияларташкил этиш) ўқувчиларнинг экологик-тарғибот, ташвиқот ҳақидаги билимларини чуқурлаштиришда, уларда

экологик маданият, эътиқод ва экологик-тарғиботчиликка боғлиқ дунёқарашни таркиб топтиришда катта имкониятларга эга эканлиги аниқланди.

Эколог-тарғиботчилик мазмунида дарсдан ташқари уюштирилаётган машғулотларга тажрибавий мактаблар жамоасининг умумий иши сифатида қаралди. Зеро, дарсдан ташқари машғулотлар жараёнида экологик билимлар ҳақида мустақил фикрлаши, тафаккурни бойитиш, дунёқарашини қарор топтириш учун замин ҳозирлашга хизмат қилувчи фаолиятнинг ташкил этилиши баркамол, соғлом авлодни шунингдек, эколог-тарғиботчиларни тарбиялаш йўлидаги муҳим қадам бўлди.

Ўқувчиларда экологик-тарғиботчилик фаолиятни шакллантиришга йўналтирилган дарсдан ташқари машғулотлар куйидаги метод ва шакллар ёрдамида амалга оширилади:

а) Ўқувчилар онгига таъсир этувчи тарбия методларига- ҳикоя, тушунтириш, таъкидлаш, маъруза, экологик-тарғиботчилик масаласида суҳбат, намуна кўрсатиш, баҳс мунозаралар.

б) Ижтимоий хулқ тажрибаларини орттириш ва фаолиятини ташкил этиш методлари- топшириқ бериш, тарбияловчи вазиятлардан фойдаланиш, такрорлаш, педагогик талаб.

в) Экологик тарбия жараёнида ўқувчиларнинг фаолиятини рағбатлантириш, кайфиятини кўтариш, руҳлантириш.

Эколог - тарғиботчилар жамоасида юзага келган соғлом психологик муҳит, ўзаро ҳамжихатлик, бир-бирига бўлган ишонч ва ҳурмат дарсдан ташқари экологик-тарғиботчилик тадбирларининг самарали бўлишида муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Дарсдан ташқари ишлар ўқувчиларда ҳамкорлик, дўстлик, меҳнатсеварлик, касб-хунарга қизиқиш ҳислатларини тарбиялайди. Ўқувчиларни табиат ва инсон ҳаётига оид бўлган қизиқарли фактлар, тушунчалар, кўникмалар билан қуроллантиради. Энг муҳими ўқувчиларнинг экологик билимларини оширади, унга бўлган қизиқишлари ортади.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш мумкинки, Орол буйи мактаб ўқувчиларидан эколог-тарғиботчилар тайёрлашнинг аҳамияти шундаки:

- биринчидан, ўқувчиларда экологик-тарғиботчилик билимларни ўзлаштиришга нисбатан мойиллик ва қизиқишни шакллантиришга замин яратилади;

- иккинчидан, ўқувчиларда экологик-тарғиботчилик билимларини ўзлаштириш ҳаётий зарурият эканлиги ва уни бошқаларга тарғиб этиш хавфсиз ҳаёт тарзи гарови эканлиги борасидаги тушунча ҳосил қилинади;

- учинчидан, ўқувчиларда экологик - тарғиботчилик борасидаги

билимларини мустақил равишда ўзлаштириш кўникмасини тарбияланади;

- тўртинчидан, ўқувчиларга атроф-муҳит экологияси ва шахсий гигиена озодалигига нисбатан юксак маъсулият туйғусини қарор топтиришида ёрдам беради;

- бешинчидан, ўқувчиларнинг атроф-муҳит экологияси, шунингдек, шахсий саломатликни муҳофазалаш ва тарғиб этиш борасидаги амалий ҳаракатларни ташкил эта олиш кўникма ва малакалари шаклланади.

АДАБИЁТЛАР

1. Эргашев А. Умумий экология -Тошкент: Ўзбекистон, 2003
2. Ўзбекистон экологик ҳаракати дастури. Тошкент: «Chinor ENK» экологик нашриёт компанияси, 2009.